

Dusmatov Nodir Muxtorovich,
*Vazirlar Mahkamasining Oila va xotin-qizlar
 masalalari kotibiyati mudiri*

OILA VA JAMIYAT ALOQADORLIGINING IJTIMOIY-FALSAFIY TAHLILI

Annotatsiya. Oilada barqaror ijtimoiy munosabatlarni ta'minlash muammosi bugungi kunda murakkab, fanlararo masalalardan hisoblanadi. Uning nazariy metodologik bazasi sifatida umumiy ijtimoiy-psixologik, pedagogik, falsafiy tadqiqotlar, balki sotsiologik asarlar bilan ifodalanadi. Ushbu maqolada ham oila va jamiyat aloqadorligi masalasi ijtimoiy-falsafiy jihatdan tahlil etilgan.

Tayanch so'zlar: oila, o'zbek oilasi tarixi, oilaviy munosabatlar, ibtidoiy jamoa tuzumi, ijtimoiylashuv.

Аннотация. Проблема обеспечения стабильных социальных отношений в семье сегодня является одной из сложных, междисциплинарных проблем. Её теоретическая и методологическая основа представлена общими социально-психологическими, педагогическими, философскими исследованиями, а также социологическими работами. В данной статье также анализируется проблема семьи и общества с социально-философской точки зрения.

Ключевые слова: семья, семейно-историческая история узбеков, семейные отношения, первобытнообщинный строй, социализация.

Annotation. The problem of ensuring stable social relations in the family today is one of the complex, interdisciplinary issues. Its theoretical and methodological basis is represented by general socio-psychological, pedagogical, philosophical research, as well as sociological works. This article also analyzes the issue of family and society from a socio-philosophical point of view.

Key words: family, family history of Uzbeks, family relationships, primitive communal system, socialization.

Kirish. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 7-martdagi "Oila va xotin-qizlarni tizimli qo'llab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" PF-87-sonli¹ hamda 2020-yil 18-fevraldagi "Jamiyatda ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish,

mahalla institutini yanada qo'llab-quvvatlash hamda oila va xotin-qizlar bilan ishlash tizimini yangi darajaga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5938-son Farmonlari², O'zbekiston Respublikasi

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 7-martdagi PF-87-sonli "Oila va xotin-qizlarni tizimli qo'llab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni

² O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 18-fevraldagi PF-5938-son "Jamiyatda ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish, mahalla institutini yanada qo'llab-quvvatlash hamda oila va xotin-qizlar bilan ishlash tizimini yangi darajaga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni

Vazirlar Mahkamasining 2012-yil 19-iyundagi “Barkamol avlodni tarbiyalashda oila instituti va fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlarining ta’lim muassasalari bilan o‘zaro hamkorligini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 175-son qarorida ko‘rsatilgan vazifalarni amalga oshirish yuzasidan respublikamizda oilalarning mustahkamligini oshirish, ularning farovonligini ta’minlash, yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash, farzandlarimizga “oila muqaddas” tushunchasini singdirib borish yuzasidan bir qancha ishlar amalga oshirilmoqda.

Maqsad va uni asoslash. Oila masalasi ilmiy doirada bir qancha jahon va o‘zbek olimlari tomonidan o‘rganilgan. Zero, oila, nikoh, oilaviy munosabatlar masalasi qadim-qadimdan har bir jamiyatning diqqat-e’tiborida bo‘lgan. Shu o‘rinda oila kelib chiqishiga doir falsafiy qarashlarga e’tibor qaratish va tahlilga tortish maqsadga muvofiq bo‘ladi. Ushbu maqolada ham mazkur masalaga alohida e’tibor qaratilgan.

Zardushtiylikning bundan 2700 yil avval yozilgan kitobi “Avesto”da oila muqaddas dargoh ekanligi, oilaviy munosabatlar barqarorligida, ayniqsa, farzand tarbiyasida otalarning birgalikda mas’ulligi xususida fikrlar alohida keltirib o‘tilgan. Oilaning barqarorligi qanday omillarga bog‘liq ekanligi borasida: “Porso, inson uy tiklab olovga, oilasiga, xotin va farzandlariga o‘rin ajratib bersa, uyida nozne’matlari muhayyo bo‘lib, xotin va farzandlari farovon yashasa, uyida e’tiqodi sobit, boshqa narsalari ham mo‘l-ko‘l bo‘lsa, o‘sha manzil muhtaramdir”, deyiladi³.

Oila XIX asrning ikkinchi yarmidan boshlab ilmiy va falsafiy tafakkur markazida bo‘ldi. Bu vaqtda oila haqidagi qarashlarning ratsionalizatsiyasi kuchaydi, ilohiylik va o‘zgarmaslikni rad etuvchi tushunchalar paydo bo‘ldi. Evolyutsiya nazariyasi doirasidagi oila tadqiqotlarining boshlanishi I.Y.Baxofen, M.M.Kovalevskiy, J.F.Mak Lennan, L.Morgan, G.Spenser, P.Sorokin, F.Engels nomlari bilan bog‘liq.

XIX asr oxiri – XX asr boshlarida oilani tadqiq qilish bilan shug‘ullanadigan yo‘nalishlar shakllandi. Oilani ijtimoiy institut sifatida tahlil qilishning nazariy va uslubiy tamoyillarini ishlab chiqishga A.I.Antonov, I.V.Bestujev-Lada, V.I.Boyko, A.G.Vishnevskiy, V.Good, T.A.Gurko, SV.Darmodexin, M.S.Maskovskiy, T.Parsons, V.M.Rozin, N.Y.Solovyov, A.G.Xarchev, N.D.Shimin va boshqalar katta hissa qo‘shgan.

Oilani kichik ijtimoiy guruh sifatida rivojlanishini nazariy tushunish G.M.Andreyeva, E.Burgess, V.B.Holofast, C.Cooley, J.G.Mead, D.Homans, Z.Yankovoy nomlari bilan bog‘liq.

Oilani institutsional va guruh mohiyati birligida har tomonlama ko‘rib chiqish Y.V.Bromley, O.A.Ganskoy, M.S.Maskovskiyning asarlarida keltirilgan. Oila rivojlanishini tadqiq qilish sohasida tarixiy va sotsiologik xarakterdagi asarlar katta ahamiyatga ega. Bu tadqiqotlar orasida S.Y.Volfson, S.I.Goloda, Y.I.Semenov va boshqalarning ishlari alohida ahamiyat kasb etadi.

Oilaviy tadqiqotlarni rivojlantirishga va oila rivojlanishining nazariy muammolarini tushunishga Azarov, Grebennikov, Kon o‘zlarining oila sotsializatsiyasi bo‘yicha tadqiqotlari bilan katta hissa qo‘shdilar.

Ilmiy muammoning tavsifi va yechimi.

Oila – bu qon-qarindoshlik, qarindoshchilik (nikoh orqali) yoki birga istiqomat qilish orqali bog‘langan odamlardan iborat ijtimoiy guruhdir. Ko‘p jamiyatlarda oila bolalar sotsializatsiyasi uchun asosiy institut vazifasini o‘taydi. Antropologlar oilalarni matrilokal (ona va uning bolalari), er-xotin (bolalari bo‘lsa, nuklear oila deyiladi) va qon-qarindosh (nuklear oila va qaynata-qaynana birga yashovchi) tiplarga ajratishadi.

Oila – nikoh yoki tug‘ishganlikka asoslangan kichik guruh. Uning a’zolari ro‘zg‘orining birligi, o‘zaro yordami va ma’naviy mas’uliyati bilan bir-biriga bog‘langan. Oilaning eng muhim ijtimoiy vazifalari – inson zotini davom ettirishdan, bolalarni tarbiyalashdan, oila a’zolarining turmush sharoitini va bo‘sh vaqtini samarali uyushtirishdan iboratdir. Oilaviy

³ Авесто: тарихий-адабий ёдгорлик // А.Маҳмамов таржимаси. – Т.: Шарк, 2001. – 383 б.

munosabatlar nisbatan mustaqil hodisa sanalsada, jamiyatdagi mavjud ijtimoiy, iqtisodiy, mafkuraviy munosabatlar bilan belgilanadi va ular ta'sirida o'zgarib boradi. Shunga muvofiq har bir jamiyat o'zgarib, mos oila tipini, oilaviy munosabatlarni o'rnatadi⁴.

Oila jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy, ma'naviy-ma'rifiy va demografik rivojlanishiga poydevor bo'ladigan asosiy institutdir. O'zbekistonda oilaning mavqeyi yuqori bo'lib, respublika aholisining mutlaq ko'pchiligi oila muhitida va oila a'zosi bo'lib yashashi oilaning respublika taraqqiyotidagi o'rnini belgilab beradi. Oilalarda qanchadan qancha bolalar tetapoya qilib, tarbiya topib, voyaga yetib jamiyat uchun kerakli shaxsga aylanadi.

Professor O. Musurmonova ta'kidlaganidek, "Oilaning asosi er-xotin yoxud ota-onadir. Modomiki er-xotin oilaning tamal toshlarini mustahkam bunyod etishga mas'ul ekanlar, ular unda uchraydigan turmush qiyinchiliklari, hayot quvonchlari-yu, tashvishlarini boshdan kechirishda, oilani idora etishda, farzand tarbiyasida mas'uldirlar"⁵.

Oila jamiyatning mikrotuzilmasi sifatida unda sodir bo'layotgan barcha jarayonlar ta'sirida bo'lib, uning rivojlanishi ko'p jihatdan jamiyatning mazmuniga bog'liq. Ijtimoiy hayotning dinamikasi doimiy ravishda oila hayotiga yangi xususiyatlarni kiritadi. Jamiyatning yangi ehtiyojlariga muvofiq oilaning tuzilishi, uning vazifalari, oila a'zolari o'rtasidagi munosabatlarning tabiati, tashqi dunyo bilan munosabatlari o'zgarib bormoqda.

Jamiyatning oilaga ta'sir etish jarayoni biryoqlama bo'lmaydi, teskari jarayon – oilaning jamiyatga ta'siri mavjud bo'lib, unda kelajakdagi shaxsni har tomonlama shakllantirishning murakkab va nozik jarayoni sodir bo'ladi. Oilada shaxsning qirralari aniqlanadi, uning ichki dunyosi rivojlanadi, jamiyat madaniyatiga bosqichma-bosqich kirib boradi. Inson oilada ong va xarakter asoslarini oladi, bu yerda uning qarashlari va

munosabatlari, axloqiy va irodaviy fazilatlarini, jamiyat oldidagi burchlari, dunyoqarashi e'tiqodi va ijtimoiy yo'nalishi haqida tushunchalar shakllanadi. Jamiyat rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari shaxsning oilada nima olib, keyinchalik jamiyatga olib kelishiga bog'liq.

Jamiyatimizning ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy va ma'naviy jihatdan rivojlanishi har tomonlama kamolga yetgan shaxsning shakllanishiga, uning siyosiy, ma'naviy-axloqiy jihatdan yetukligiga bog'liq. Qachonki inson vatani, unda mavjud bo'lgan oilalar va undagi tarbiya tarixini chuqur bilib, qanday buyuk ajdodlar avlodi ekanligini bilsa va his etsa, u o'zligini anglaydi, yuragida shu yurt, shu millat farzandi ekanidan chuqur milliy g'ururni, faxrni tuyib yashay boshlaydi.

Xalqimizning tarixini ko'zdan kechirsak, oila, uning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni xususida qimmatli fikrlar aytilgan. Demak, o'zbek oilasi tarixi va milliy oila pedagogikasi tarixi juda qadimiydir.

Ajdodlarimiz azaldan oila mustahkamligi sog'lom avlodning dunyoga kelishi borasida juda e'tiborli bo'lishgan. Buni tarixiy manbalarni kuzatishning o'ziyoq anglatib turibdi. Yuqorida ta'kidlanganidek, zardushtiylikning muqaddas kitobi "Aveto"da oila, uning mustahkamligi, tarbiya masalalariga katta e'tibor berilgani uning isbotidir.

Ko'rinib turibdiki, eramizgacha bo'lgan uzoq o'tmishda ham biologik-fiziologik jihatdan sog'lom erkak yoxud ayol kishilar oila qurishga majbur bo'lishgani holda ular (insonlar) qavm-urug'ni toza saqlash, milliy qonni (avlod ma'nosida) buzmaslik, nikoh tushmaydigan qarindoshlar o'rtasida oila qurmaslik kabi axloq-odob me'yorlariga amal qilishgan.

Darhaqiqat, eng buyuk tarixiy ildizlarga ega xalqimiz bugungi kunda mustaqillikka erishib, bu jarayonda oilaning o'rni, mas'uliyati va oilada farzand tarbiyasiga katta e'tibor berilayotganini e'tirof etish lozim. Insoniyat tarixiga nazar tashlasak, oilalarning paydo bo'lishida, odamzodni o'troq, madaniy hayotga o'tishida ayol – onalar o'ta muhim rol o'ynaganini ko'rish mumkin. Amerikalik Uolt Uitmen va rus olimasi O.P.Valyanskayalarning fikrlariga ko'ra, bolalarning g'amini yegan onalar ko'p

⁴ Нажмидинова К.У. Оила тарбиясида миллий ва умуминсоний ахлокий маданиятнинг ўрни/. – Т.: "Адолат", 2016. – 28 б.

⁵ Мусурмонова О. Оила маънавияти – миллий гурур. – Т.: "Ўқитувчи", 2000. – Б. 60.

vaqtlarini ovchi erlarini kutib o'tkazganlar. Ana shunda vaqtdan unumli foydalanish maqsadida hunarmandchilikni ham, omonat kulba atrofida ekin ekishni ham ayollar boshlab berishgan. Keyinchalik ular erlariga ko'chmanchilikni tark etib, uy qurish, uy atrofida dehqonchilik qilish g'oyasini uqtirishgan. Bu esa hozirgi sivilizatsiyaning – o'troq yashash, shaharlar paydo bo'lishining avvalida onalar ma'naviyati va tarbiyasi turganini ko'rsatadi.

Yangi tuzilgan besh jildlik "O'zbek tilining izohli lug'ati"da "oila" so'zining arabchadan kelib chiqqani ta'kidlanib, uning ma'nosi farqlanadi. Bunda: "Er-xotinlarning bola-chaqalari va eng yaqin tug'ishganlaridan iborat birga yashovchi kishilar majmuyi; xonadon". "Bir maqsad, maslak bilan birlashgan ko'p kishilar, xalqlar, mamlakatlar" hamda "Rafiq, xotin"⁶. Arabchadan xotin "zavja" deyilib, uning erkak bilan qo'shiluvdan bola-chaqa dunyoga kelib, ayolmandlik yuzaga kelgan, binobarin, oila shakllangan. Aftidan, oilaning ibtidoiy ko'rinishlari sanaluvchi qon-qarindosh oila, undan keyingi bosqichda esa bir guruhga mansub opa-singillarning boshqa jamoa guruhidagi erlarga xotinlik qiladigan oila dastlab "oil"dan iborat demografik birliknigina anglatgan ko'rinadi.

Inson hamjamiyati taraqqiyotining birinchi bosqichlarida bizning tushunchamizdagi oila yo'q edi, tartibsiz aloqalar o'rin olgan edi. Erkak va ayol intim munosabatlaridagi birinchi ijtimoiy sanksiya jinsiy aloqadan ota-onalar va ularning farzandlarini mustasno qilish bo'ldi. Bu o'sha tarixiy chegara bo'lib, undan boshlab ibtidoiy jamiyatning nikohgacha bo'lgan holati ijtimoiy boshqariladigan munosabatlarga o'tdi.

Agar ibtidoiy jamiyatning boshlarida oilada bolalar kattalarning mehnati jarayonida bevosita ishtirok etish bilan bilim, ko'nikma va malakalarni egallab borgan bo'lsa, keyinchalik ibtidoiy jamiyatning tabaqalanishi natijasida mehnat turlari ham o'zgarib bordi. Ayrim oilalarda bolalarni diniy aqidalarni ado etishga o'rgatish zaruriyati tug'ildi. Shunday qilib, ibtidoiy jamiyatning o'zidayoq oila va

uning tabaqalanish an'anasi paydo bo'ldi. Jamiyat va oila taraqqiyoti, mehnat qurollarini takomillashtirish natijasida keyingi avlodga meros qoldiriladigan tajribalar hajmi ham o'sib boraverdi.

Garchi ibtidoiy oila faqat shu maqsadda yuzaga kelgan bo'lsa-da, davrlar osha bu maqsad o'zgarib bordi, nasl qoldirish, zurriyotni davom ettirish va shu asosda insoniyatning davomiyligini ta'minlashdan iborat ijtimoiy ma'no bilan boyib bordi. Yigit va qiz o'rtasidagi jinsiy munosabat o'z-o'zidan sodir bo'luvchi hayvoniy – instinktivlik ruhidan qutula borib, ularning bir-birlarini tanlab, sevib-sevilib, bir-birlariga o'zlarini baxshida etish darajasidagi ichki ma'naviy ehtiyoj zamiridagi taqdirdoshlikka aylandi.

Oilaning birinchi tarixiy shakli deb, matriarxat davridagi urug'chilik tarkibida bo'lgan ona oilasini hisoblash mumkin, ba'zan uni totemik oila deb ham ataydilar. Bu birinchi to'rt-besh avloddagi ona tomonidan yaqin qarindoshlarning katta guruhi bo'lgan. Bu tipdagi oilada guruhli nikoh mavjud bo'lib, bolalarning otasini aniqlashning iloji bo'lmagan, shuning uchun ham bolalarning kelib chiqishi ona tomondan aniqlangan.

Oila va oilada tarbiyaning tarixi uzoq vaqt davomida, taxminan, XIX asrning o'rtalarigacha jamiyatning birlamchi monogam yacheykasi sifatida o'rganilgan. Shu sababli ham oila antik, o'rta asr, qisman yangi davrda olimlarini o'ziga xos sotsial institut sifatida emas, balki uning ijtimoiy tuzumga va davlatga bo'lgan munosabati ko'proq qiziqtirgan.

Demak, oila tarixiy-ijtimoiy hodisa sifatida kishilik jamiyatida qator vazifalarni bajarib, ham o'zi, ham jamiyatimizning takomillashuvini ta'minlab kelmoqda. Chunonchi, oilaning dastlabki va bosh vazifasi – demografik vazifadir. Umuman olganda, oilani nafaqat jinsiy aloqani tartibga soluvchi, balki zurriyotni davom ettirish ehtiyoji tufayli yuzaga kelgan ijtimoiy-biologik hodisa ham deyish mumkin.

XIX-XX asrlar oxirida oilaning rivojlanishida quyidagi omillar aniqlana boshladi: hech qachon turmushga chiqmagan ayollar va erkaklar sonining ko'payishi,

⁶ Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 5 жилд. 3-жилд. – Т.: "Ўзбекистон миллий энциклопедияси" Давлат илмий нашриёти, 2007. – Б. 97.

tugʻilishning pasayishi, ajralishlarning koʻpayishi, oiladan tashqari jinsiy aloqalarning keng tarqalishi; din tomonidan nazoratning yoʻqolishi va ayollarning (ularning kasbiy faoliyatga jalb qilinganligi sababli) patriarxal qaramlikdan ozod qilinishi.

XXI asr boshlaridagi dunyo XX asrning boshlari yoki hatto oʻrtalaridagi dunyodan juda farq qiladi. Oilalar yangi voqeliklarga moslashish uchun qoʻlidan kelganini qilmoqda. Koʻpgina mamlakatlarda oila instituti hali ham oʻz rivojlanishining yagona toʻgʻri yoʻlini tanlay olmaydi. Shu oʻrinda oila kechagi meʼyor va qadriyatlarga amal qilish kerakmi, zamonaviy voqelik qonunlari asosida yashash kerakmi yoki noaniq kelajakka eʼtibor qaratish kerakmi, degan savol tugʻiladi.

Gʻarb olimlari – familistlar oilada soʻnggi paytlarda sodir boʻlgan uchta asosiy oʻzgarishlarni aniqlaydilar:

1. Postindustrial oilaning rivojlanishi.

Zamonaviy iqtisod ayollar, ayniqsa, turmush qurgan ayollar soni ortib bormoqda. Xizmat koʻrsatish va axborot sanoati ayollarni, masalan, zavod ishlaridan koʻra koʻproq jalb qiladigan ish oʻrinlarining yuqori foizini ishlab chiqaradi. Uy bekalarining oʻz uyidan tashqaridagi ishlarga aylanishi oilaviy munosabatlardagi nizolarning kuchayishiga, koʻproq “simmetrik” oilalarning paydo boʻlishiga olib keladi⁷.

2. Oilaning hayot siklidagi inqilob. XX-asrda boshlangan demografik oʻzgarishlar oilaga iqtisodiy oʻzgarishlardan kam boʻlmagan muhim oʻzgarishlar olib keldi. Ushbu oʻzgarishlar ayollarning hayot aylanishiga koʻproq taʼsir koʻrsatdi. Oldinlari oilada ayolning roli haqidagi anʼanaviy gʻoyalar bolani tarbiyalash, oʻqitish, uy-roʻzgʻor ishlariga bosh-qosh boʻlishga asoslangan boʻlsa, bugunga kelib ayol oilada madaniy qadriyatlarning tashuvchisi rolini ham bajarmoqda. Madaniy qadriyatlar va mavjud ijtimoiy voqelikni toʻgʻri oʻzaro bogʻlashda yordam, ehtimol, postindustrial oilada ayollar uchun yangi rol sifatida qaralishi mumkin. Zamonaviy oiladagi eng katta oʻzgarish - bu nikoh muddatining koʻpayishi (insonning

umrining davomiyligi bilan bogʻliq) va turmush oʻrtoqlarning farzandsiz nikohda oʻtkazgan yillar soni.

Statistik maʼlumotlarga koʻra, 1970-yillarda turmush oʻrtoqlar birgalikda hayotlarining 18 foizini bolalarni tarbiyalashga bagʻishlashgan, oʻtgan asrda bu koʻrsatkich 54 foizni tashkil etgan⁸.

Shu sababli, bugungi kunda oilani kamroq darajada bolalarni tarbiyalayotgan otalarning ittifoqi sifatida belgilash mumkin. Ehtimol, zamonaviy oila ikki shaxs oʻrtasidagi shaxsiy munosabatlar sohasidir.

3. Psixologik inqilob. Psixologik inqilob ostida Gʻarb olimlari familistlar zamonaviy insonning dam olish, sayohat qilish, axborot portlashi va turmush darajasini oshirish uchun sarflagan vaqtini tushunishadi.

Ijtimoiy-falsafiy tafakkurning eng koʻzga koʻringan namoyandalaridan biri oʻz asarida oila masalalariga toʻxtalib oʻtgan O.Kontdir.

U oilani ijtimoiy statika nuqtayi nazaridan universal umuminsoniy hodisa deb hisobladi. Uning aytishicha, oila haqiqiy sotsiologik elementdir. Jamiyat oilalar majmuyidan shakllanadi. Insoniyat oila, qabila, millatdan tortib, davlatga qadar ketma-ket tarixiy bosqichlarni bosib oʻtdi⁹.

Yakuniy qism. Xulosa qilib aytganda, oilaning eng muhim vazifasi jamiyatda ijtimoiy uzluksizlikni taʼminlaydigan anʼanalarni yetkazishdir. Oila tufayli oʻtmish bugun va kelajak bilan bogʻliq. Oila jamiyatning mikrotuzilmasi sifatida unda sodir boʻlayotgan barcha jarayonlar taʼsirida boʻlib, uning rivojlanishi koʻp jihatdan jamiyatning mazmuniga bogʻliq. Ijtimoiy hayotning dinamikasi doimiy ravishda oila hayotiga yangi xususiyatlarni kiritib boradi. Jamiyatning yangi ehtiyojlariga muvofiq oilaning tuzilishi, uning vazifalari, oila aʼzolari oʻrtasidagi ijtimoiy munosabatlarning tabiati, tashqi dunyo bilan munosabatlari oʻzgarib bormoqda.

⁸ Bane M.J. Values of Postpartum Women from the Inner City: An Exploratory Study - N.Y., 1997. – 285 p

⁹ Конт О. Дух позитивной философии. – СПб, 2001. – 146 с.

⁷ Bernard, J. The Future of Marriage. – New York, 2000. – 383 p.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 7-martdagi "Oila va xotin-qizlarni tizimli qo'llab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" PF-87-sonli Farmoni. <https://lex.uz/docs/-5899498>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 18-fevraldagi "Jamiyatda ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish, mahalla institutini yanada qo'llab-quvvatlash hamda oila va xotin-qizlar bilan ishlash tizimini yangi darajaga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida" PF-5938-son Farmoni. <https://lex.uz/docs/-4740345>
3. Авесто: тарихий-адабий ёдгорлик // А.Маҳкамов таржимаси. – Т.: Шарқ, 2001.– 383 б.
4. Нажмидинова К.У. Оила тарбиясида миллий ва умуминсоний ахлокий маданиятнинг ўрни. – Т.: "Адолат", 2016. – 28 б.
5. Мусурмонова О. Оила маънавияти – миллий гуруҳ. – Т.: "Ўқитувчи", 2000. – Б. 60.
6. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 5 жилдли. 3-жилд. – Т.: "Ўзбекистон миллий энциклопедияси" Давлат илмий нашриёти, 2007. – Б. 97.
7. Bernard J. The Future of Marriage. – New York, 2000. – 383 p.
8. Bane M.J. Values of Postpartum Women from the Inner City: An Exploratory Study. – N.Y., 1997. – 285 p
9. Конт О. Дух позитивной философии. – СПб, 2001. – 146 с.